
Obsah

1. ÚVOD	15
2. VZTAH KE SMRTI V PROMĚNÁCH ČASU	17
3. POHŘEBNÍ RITUS KATOLICKÉ STŘEDNÍ EVROPY	23
3.1. Pohřeb očima historiků a etnologů	23
3.1.1. Prostý lid a měšťanstvo	23
3.1.1.1. Po smrti	23
3.1.1.2. Cesta ke hrobu	24
3.1.1.3. Ukládání do hrobu	27
3.1.1.4. Šat zemřelých, rubáš	28
3.1.1.5. Rakve a ozdoby (symboly) mrtvých	28
3.1.1.6. Odras lidských tradic v pohřebních zvyklostech	29
3.1.2. Vyšší stavy a aristokracie	31
3.1.2.1. Před pohřbem	32
3.1.2.2. Pohřební obřady	34
3.2. Pohřeb očima archeologů	36
3.2.1. Hrobové jámy a uspořádání hrobů	36
3.2.1.1. Úprava hrobových jam na Moravě a ve Slezsku	37
3.2.2. Orientace hrobů	38
3.2.2.1. Orientace hrobů na Moravě a ve Slezsku	38
3.2.3. Poloha mrtvého v hrobě	39
3.2.3.1. Poloha dolních končetin	39
3.2.3.2. Poloha horních končetin	39
3.2.3.3. Pozice paží a rukou v moravských hrobech	41
3.2.4. Rakve	41
3.2.4.1. Hřebíky	45
3.2.4.2. Materiál rakví	45
3.2.4.3. Rakve na Moravě a ve Slezsku	46
3.2.4.4. Výzdoba rakví	49

3.2.4.5. Prvky doplňující výzdobu rakví	51
3.2.4.6. Identifikační popisné štítky	53
3.2.4.7. Zdobení rakví na Moravě a ve Slezsku	54
3.2.5. Viscerální nádoby	56
3.2.5.1. Nádoby na vnitřnosti moravských šlechticů	57
3.2.6. Pohřební oděv	58
3.2.6.1. Součásti oděvů	60
3.2.6.2. Oděvní doplňky	63
3.2.6.3. Pohřební oděv a jeho součásti z hrobů na Moravě a ve Slezsku	63
3.2.7. Obuv	66
3.2.7.1. Boty pohřbených jedinců z Moravy a Slezska	67
3.3. Vícenásobné a hromadné hroby	69
3.3.1. Pohřby dospělých s dětmi	69
3.3.2. Hroby vzniklé při zvláštních situacích	69
3.3.3. Hromadné hroby na Moravě a ve Slezsku	71
4. POHŘEBNÍ PROSTORY	73
4.1. Hřbitovy a hroby	73
4.1.1. Některé hřbitovy Moravy a Slezska	75
4.1.2. Značení hrobů na hřbitovech	76
4.1.2.1. Kříže a náhrobky	76
4.1.3. Rodinné hrobky v podobě kaplí	78
4.1.3.1. Pohřební kaple na Moravě a ve Slezsku	78
4.1.4. Ukládání kosterních pozůstatků z rozrušených hrobů	80
4.1.4.1. Sekundární a terciální pohřby na Moravě a ve Slezsku	80
4.1.4.2. Kostnice	81
4.1.4.2.1. Kostnice na Moravě	83
4.2. Kostely a kláštery	84
4.2.1. Náhrobníky v kostele	86
4.2.2. Kostelní hrobky – krypty	87
4.2.2.1. Vznik a vývoj krypty jako pohřebního prostoru	87
4.2.2.2. Krypty jako ossaria	91
4.2.3. Pohřby v kostelních kaplích	91
4.2.4. Pohřby v kostelech a kláštorech Moravy a Slezska	91
5. POHŘEBNÍ RITUS SPECIFICKÝCH SKUPIN OBYVATELSTVA	97
5.1. Pohřbívání vojáků	97
5.1.1. Hromadné hroby	97
5.1.1.1. Poloha koster v hrobech	98
5.1.2. Hroby jednotlivců	98
5.1.2.1. Vojenské hřbitovy	99
5.1.2.2. Pohřby vojáků v kostelech a kláštorech	99
5.1.3. Zbraně v hrobech vojáků	99
5.1.4. Pohřby vojáků na Moravě a ve Slezsku	100
5.2. Pohřby osob duchovního stavu	101
5.2.1. Hroby kněžské	101
5.2.1.1. Hroby s kalichem a nádobou dnem vzhůru na Moravě	101
5.2.1.2. Pohřební keramické nádoby	102
5.2.1.3. Další atributy v hrobech duchovních	104

5.2.1.4. Hroby duchovních v moravských hrobkách	104
5.2.1.5. Orientace hrobů osob duchovního stavu	105
5.2.2. Pohřby vyšších církevních hodnostářů	106
5.2.2.1. Vyšší duchovní v kryptách na Moravě	106
5.2.3. Ženy jako představené řádu	106
5.2.4. Pohřby řádových příslušníků v klášterech a v kostelních kryptách	108
5.2.4.1. Pohřby řeholníků a řeholnic na Moravě a ve Slezsku	109
5.3. Pohřby dětí	111
5.3.1. Děti pod okapem	111
5.3.2. Děti v nádobách	111
5.3.3. Děti v kostelních kryptách	113
5.3.4. Dětské náhrobky	113
5.3.5. Zvláštní vybava dětských hrobů	114
6. POHŘBY JINOVĚRCŮ	115
6.1. Evangelíci	116
6.2. Novokřtěnci	116
6.3. Židé	117
6.4. Nekatolické hřbitovy na Moravě a ve Slezsku	119
6.5. Čeští a moravští bratři	121
7. ZVLÁŠTNÍ POHŘBY A POHŘBY MIMO HŘBITOV	123
7.1. Pohřby chudých a cizinců	124
7.2. Pohřby delikventů	124
7.2.1. Oběšení	125
7.2.2. Popravení mečem	126
7.3. Nečistí zemřelí	126
7.3.1. Podezřelí z čarodějnictví a vampyrismu	126
7.3.2. Zavraždění a zemřelí „divnou“ smrtí	127
7.3.3. Sebevrazi	128
7.3.4. Mistři nečistého řemesla	128
7.4. Pohřbívání v dobách epidemií	129
7.5. Zvláštní pohřby a hřbitovy na Moravě a ve Slezsku	129
8. INVENTÁŘ HROBŮ ZE 16. – 18. STOLETÍ	133
8.1. Nástroje v hrobech	133
8.1.1. Nástroje v hrobech na Moravě a ve Slezsku	134
8.2. Mince v hrobech	136
8.2.1. Mince v moravských a slezských hrobech	138
8.3. Insignie v hrobech	138
8.3.1. Zbraně	138
8.3.2. Řády	140
8.3.2.1. Pohřby moravských šlechticů s řády	140
8.4. Šperky	141
8.4.1. Náušnice a prsteny	141
8.4.2. Šperky v moravských a slezských hrobech	141
8.5. Ozdoby hlavy	144
8.5.1. Čelenky	144
8.5.1.1. Čelenky z jihomoravských hrobů	144

8.5.2. Jehlice a vlasové ozdoby	145
8.5.3. Pohřební věnečky	145
8.6. Předměty denní potřeby	148
8.7. Předměty osobní zbožnosti	150
8.7.1. Nálezy devocionálií z Moravy a Slezska	154
8.7.2. Poloha devocionálií v hrobech	155
8.7.3. Devocionálie ve vztahu k pohlaví a věku pohřbených	157
8.8. Rostliny v hrobech	157
8.8.1. Rostliny v hrobech moravských šlechticů	157
9. ZÁVĚR	159
10. ZAOSTŘENÍ PROBLÉMU	167
Michaela Králíková: Zhodnocení pohřebního ritu na hřbitově v Břeclavi (okr. Břeclav), trať: intravilán obce, nám. T. G. Masaryka, č. p. 3728/8	167
11. O AUTORCE	181
11.1. RNDr. Michaela Králíková, Ph.D.	181
12. O AUTORCE UMĚLECKÝCH ILUSTRACÍ	183
12. 1. Marta Taberyová	183
13. LITERATURA	185
Prameny	196
14. VÝKLADOVÝ SLOVNÍK DŮLEŽITĚJŠÍCH JMEN A POJMŮ	199
15. PODĚKOVÁNÍ	205
16. REJSTŘÍK	207